

Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar “il-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew u lill-Kunsill dwar inizjattiva Ewropea dwar il-marda ta’ Alzheimer u dimenzji oħrajn”

COM(2009) 380 finali

(2010/C 255/14)

Relatur: **is-Sinjura O’NEILL**

Nhar it-22 ta’ Lulju 2009, il-Kummissjoni ddeċidiet, b’konformità mal-Artikolu 262 tat-Trattat li jistabbilixxi l-Komunità Ewropea, li tikkonsulta lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar

il-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew u lill-Kunsill dwar inizjattiva Ewropea dwar il-marda ta’ Alzheimer u dimenzji oħrajn

COM(2009) 380 finali.

Is-Sezzjoni Speċjalizzata għax-Xogħol, l-Affarijiet Soċjali u ċ-Ċittadinanza, inkarigata sabiex tipprepara l-hidma tal-Kumitat dwar is-sugġett, adottat l-opinjoni tagħha nhar l-10 ta’ Novembru 2009. Ir-relatur kienet is-Sinjura O’Neill.

Matul l-458 sessjoni plenarja tiegħu li nżammet fis-16 u s-17 ta’ Diċembru 2009 (seduta tas-16 ta’ Diċembru), il-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew adotta din l-opinjoni b’vot unanimu.

1. Konkluzjonijiet u rakkomandazzjonijiet

1.1 Konkluzjoni

1.1.1 Il-KESE jilqa’ l-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew u lill-Kunsill dwar Inizjattiva Ewropea dwar il-marda ta’ Alzheimer u dimenzji oħrajn għaliex din hija kwistjoni ta’ importanza kritika fl-Ewropa, b’implikazzjonijiet għal individwi, familji u s-soċjetà, meta wiehed iqis li l-popolazzjoni qed tixjeh.

1.1.2 Il-KESE jirrikonoxxi li r-responsabbiltà ewlenija għall-indirizzar tad-dimensja u l-ġhotti tal-kura hija f’idejn l-Istati Membri, iżda jilqa’ l-attenzjoni li tiġbed il-komunikazzjoni għarwol tal-UE fit-tishih tal-progress nazzjonali.

Nota dwar it-terminologija: billi l-frazi “marda ta’ Alzheimer” ma tinkludix id-dimensji kollha, dan id-dokument ser jirrifere għal “marda ta’ Alzheimer u dimenzji oħrajn” jew sempliċiment għal “dimenzja”.

1.2 Rakkomandazzjonijiet (mhux prijoritizzati iżda mnizzla fl-ordni kif jidhru fit-test)

1.2.1 Il-KESE jirrakkomanda li l-Kummissjoni tappoġġja kampanji ta’ sensibilizzazzjoni sabiex jitjeb l-għarfien pubbliku dwar id-dimensja biex b’hekk tiżied id-dijanjsi f’waqtha u titnaqqas l-istigma.

1.2.2 Il-KESE jirrakkomanda firxa usa’ ta’ oqsma ta’ riċerka li jehtiegu appoġġ.

1.2.3 Hu u jilqa’ l-approċċ ta’ Programmar Kongunt fir-riċerka, il-KESE jhegġeg lill-Kummissjoni biex timplimentah fi żmien f’waqtu.

1.2.4 Il-KESE jirrakkomanda li l-metodu miftuħ ta’ koordinazzjoni jiġi estiż għas-sahha sabiex il-Kummissjoni tkun tista’ tinkoraġġixxi b’mod attiv l-iżvilupp ta’ strateġiji nazzjonali speċifiċi u oqfsa ta’ kwalità għad-dimensja.

1.2.5 Il-KESE jhegġeg lill-Kummissjoni tippromovi b’mod wiesa’ l-użu tal-Programm tas-Sahha sabiex tiżviluppa mudelli ta’ kura u taħdem b’mod attiv mal-gvernijiet nazzjonali fuq l-użu tal-Fondi Strutturali Ewropej sabiex jiġi żviluppat u implimentat fil-livell lokali taħriġ fil-kura tad-dimensja fil-qasam tal-kura intensiva u dik fit-tul, u fi hdan il-komunità.

1.2.6 Il-KESE jenfasizza bil-qawwa l-importanza tal-applikazzjoni tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem għal nies bid-dimensja.

1.2.7 Il-KESE jappoġġja l-punt ta’ azzjoni fil-Komunikazzjoni dwar it-twaqqif ta’ Netwerk Ewropew li juża l-faċilitajiet pprovduti mill-Programm tas-Sahha.

1.2.8 Il-KESE jhegġeg it-tixrid u l-implimentazzjoni tal-Komunikazzjoni fil-livell lokali, nazzjonali, tal-UE u internazzjonali, f’kollaborazzjoni ma’ organizzazzjonijiet tal-Alzheimer, gvernijiet nazzjonali, il-Kummissjoni u korpi adatti oħrajn, inkluż il-KESE.

2. Sfond

2.1 Il-White Paper “Flimkien għas-Sahha: Approċċ Strateġiku għall-UE 2008–2013”⁽¹⁾ tidentifika b’mod esplicitu u tindirizza l-importanza tal-iżvilupp ta’ fehim aħjar tal-mard newrodegenerattiv bħall-Alzheimer’s u dimenzji oħrajn.

(1) ĠU C 77, 31.3.2009, p. 96.

2.2 Il-Kummissjoni tat prijorità biex tiżgura li jkun hemm għarfien xieraq tal-kwistjoni meta wiehed iqis kemm hi serja l-problema u l-impatt li għandha fuq individwi, dawk li jikkurawhom u l-ispiza għas-soċjetà.

2.3 L-azzjoni fit-tul li hija proposta ser tikkofa fuq strategiji ta' prevenzjoni, interventi mhux mediċi, hilet għal dawk li jikkurawhom kemm professjonisti kif ukoll volontarji, u enfasi fuq approċċ kollaborattiv bejn l-Istati Membri u l-Kummissjoni fil-qasam tar-riċerka ⁽²⁾.

2.4 Il-Kummissjoni Ewropea ser tipprowa wkoll torbot il-partijiet rilevanti tal-hidma futura fuq il-marda ta' Alzheimer mal-Patt Ewropew għas-Sahħa u l-Benesseri Mentali, li għe stabbilit fl-2008, u b'hekk tirrikonoxxi li s-sahħa mentali hija dimensjoni wahda partikulari tal-marda ta' Alzheimer.

2.5 Il-Parlament Ewropew għadda wkoll Dikjarazzjoni ⁽³⁾ dwar il-prijoritajiet fil-ġlieda kontra l-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn sabiex jagħti impenn politiku lir-riċerka, il-prevenzjoni u l-harsien soċjali, jelimina l-istigma u jenfasizza l-importanza li assoċjazzjonijiet tal-Alzheimer jiġu appoġġjati.

3. Kuntest

3.1 Id-dimensja hija kkaratterizzata minn telfien progressiv tal-funzjonijiet mentali kkwżat minn bosta kundizzjonijiet, li minnhom l-iktar wahda komuni hija l-marda ta' Alzheimer li taffettwa madwar 50–60 % tal-persuni b'dimensja. Kundizzjonijiet oħrajn jinkludu dimensja vaskulari u d-dimensja Lewy-Body. Proġett li sar mill-pjattaforma tal-pazjenti tal-UE u Alzheimer Europe appoġġjat mill-Kummissjoni tal-UE identifika l-forom rari l-iktar sinifikanti ta' dimensja ⁽⁴⁾.

3.2 Fl-2008 għe stmat li fis-27 Stat Membru tal-UE 7,3 miljun persuna bejn l-età ta' 30 u 99 sena kienu qed ibatu minn tipi differenti ta' dimensja. Huma affettwati iktar nisa (4,9 miljun) milli rġiel (2,4 miljun) ⁽⁴⁾.

3.3 Minhabba ż-żjieda ġenerali fl-istennija tal-ghomor, u t-tixjij tal-ġenerazzjoni tal-"baby boomers", l-ammont ta' anzjani huwa mbassar li jikber sostanzjalment, bl-ikbar tkabbir relattiv fost l-ixjeh gruppi. Hija mistennija tkompli ż-żjieda fin-numru ta' kundizzjonijiet marbutin mal-età, b'mod partikulari d-dimensja, u attwalment qed jibassar irduppjar tan-numru ta' persuni affettwati fl-20 sena li għejjin. L-Alzheimer's Disease International jistma li sal-2050 104 miljun ruh ser ibatu minn dimensja madwar id-dinja.

⁽²⁾ Dementia Year Book 2008 Alzheimer Europe.

⁽³⁾ Dikjarazzjoni tal-PE, PE414.434.

⁽⁴⁾ COM(2009) 380 finali.

3.4 L-impatt tad-dimensji kemm fil-preżent kif ukoll fil-ġejjieni fuq il-familji u l-professjonisti tal-kura, fuq is-sahħa pubblika u fuq l-ispiza tal-kura ser ikun sinifikanti. Alzheimer Europe (2008) stima li l-ispejjeż diretti u informali totali tal-kura tal-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn fl-2005 ammontaw għal EUR 130 biljun fis-27 Stat Membru tal-UE – EUR 21 000 għal kull persuna/sena li minn dan l-ammont 56 % inholoq permezz ta' kura informali ⁽⁵⁾.

3.5 Matul il-Konferenza dwar "Il-ġlieda kontra l-marda ta' Alzheimer u mard iehor relatat" li saret tul il-Prezidenza Franċiża għe enfasizzat li kien vitali li bhala Ewropej naqsmu l-għarfien tagħna u nimmobilizzaw il-hilet u l-esperjenzi fi Stati Membri differenti sabiex niġġieldu din il-marda, u l-konkluzjonijiet ġew diskussi fil-Kunsill tas-Sahħa f'Diċembru 2008.

3.6 L-Istati Membri għandhom ir-responsabbiltà ewlenija biex jindirizzaw id-dimensja u jipprovdur l-kura. Madankollu taht l-Artikolu 152 tat-Trattat b'rabta mas-sahħa l-UE hija mistennija tappoġġja azzjonijiet nazzjonali u taht l-Artikolu 165 il-Komunità u l-Istati Membri huma mitluba jikkoordinaw ir-riċerka u l-iżvilupp teknoloġiku tagħhom sabiex jiżguraw li l-politiki nazzjonali u Komunitarji jkunu konsistenti b'mod reciproku.

4. Il-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni

L-objettiv tal-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni huwa li tistipula l-oqsma u l-azzjonijiet fil-livell tal-UE li jgħibu valur miżjud bhala appoġġ għall-Istati Membri.

4.1 Il-Komunikazzjoni fissret hames kwistjonijiet ewlenin li l-Azzjoni Komunitarja għandha tindirizza:

- il-prevenzjoni;
- l-għarfien aħjar tad-dimensji – il-koordinazzjoni tar-riċerka;
- il-qsim tal-aqwa Prattika;
- l-iżgurar li jitharsu d-drittijiet tan-nies bid-dimensja;
- it-twaqqif ta' Netwerk Ewropew.

4.2 Azzjoni kongunta bejn il-Kummissjoni tal-UE u l-Istati Membri mfissra fil-Pjan ta' Hidma għall-implimentazzjoni tat-Tieni Programm tas-Sahħa għall-2008–2013 ser titnieda fl-2010 u ser tagħmel parti mill-objettiv globali fl-Istrateġija ta' Lisbona b'rabta mat-titjib fir-riżultati fil-qasam tas-sahħa ⁽⁶⁾.

⁽⁵⁾ Alzheimer Europe (2008) Dementia in Europe Yearbook.

⁽⁶⁾ Deċiżjoni Nru 1350/2007/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-23 ta' Ottubru 2007 li tistabbilixxi t-tieni programm ta' azzjoni Komunitarja fil-qasam tas-sahħa (2008-13). Ara http://ec.europa.eu/health/ph_information/indicators/lifeyears_en.htm.

5. Prevenzjoni

Attwalment mhuwiex possibbli li l-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn jiġu evitati u m'hemmx kura għalihom, u l-mard li jattakka l-hiliet konoxxittivi tal-persuna jitqies bhala parti inevi-tabbli tat-tixjijih. Madankollu, b'aktar għarfien dwar it-tixjijih u l-mohh, qed jiġu investigati modi possibbli kif jista' jiġi evitat dan il-mard.

5.1 Billi d-dimensjoni jistgħu, sa ċertu punt, ikunu relatati ma' problemi kardjovaskulari, il-prevenzjoni tinkludi li wiehed ikollu dieta tajba (7), jikkontrolla l-pressjoni tad-demem u l-kolesterol, kif ukoll li wiehed ma jpejjiex, jixrob alkohol b'moderazzjoni (8) u jagħmel l-eżerċizzju.

5.2 Strategiji preventivi oħrajn jinkludu attività, partecipazzjoni u appoġġ soċjali, u stimolazzjoni intellettuali.

5.3 Sahħa fiżika u mentali tajba tul il-hajja tista' tgħin biex wiehed iżomm il-hiliet konoxxittivi tiegħu. Xi kultant din hija magħrufa bhala "stil ta' hajja għal mohh fsahħtu" (9).

5.4 L-evidenza li tappoġġja dawn l-istrategiji għadha limitata u l-KESE jappoġġja l-Kummissjoni fis-sejha tagħha għal iktar riċerka bil-ghan li nifmu aħjar l-istrategiji preventivi potenzjali. Dan huwa appoġġjat minn Alzheimer Europe.

5.5 Il-KESE jilqa' l-azzjoni proposta biex tiġi inkorporata d-dimensjoni tad-dimensjoni fl-azzjonijiet attwali u futuri tal-UE dwar il-prevenzjoni tal-mard, inkluża l-edukazzjoni, u biex issir hidma mal-Istati Membri sabiex tiġi żviluppata u pprovduta gwida għat-tixrid l-iktar usa' possibbli mal-pubbliku u l-organizzazzjonijiet tal-kura tas-sahħa u dawk soċjali.

5.6 Sfida ewlenija hija li ssir dijanjosi bikrija u iktar affidabbli. Dan għandu jnaqqas mill-incertezza għall-individwi kkonċernati u dawk li jiehdu hsiebhom sabiex ikunu jistgħu jagħmlu pjani legali, finanzjarji, mediċi u oħrajn kif xieraq.

5.7 Fost l-ostakoli għal dijanjosi bikrija hemm il-fatt li l-persuni ma jagħrfux is-sintomi jew iqisuhom parti normali mix-xjuhija. Hemm ukoll element ta' caħda u biża' minhabba l-istigma marbuta mad-dimensjoni. Stharrig reċenti wera li d-dewmien medju minn sintomi għal dijanjosi jvarja b'mod konsiderevoli bejn il-pajjiżi Ewropej, minn 10 xhur fil-Ġermanja għal 32 xahar fir-Renju Unit.

5.8 Madankollu, il-KESE huwa mħasseb dwar in-numru ta' nies madwar l-UE li jista' jkun li ma jkollhomx aċċess għal dijanjosi minhabba n-nuqqas ta' għarfien jew ta' servizzi disponibbli, b'mod partikulari fiż-żoni rurali u fil-komunitajiet żvantaġġati.

5.9 Il-KESE jappoġġja s-sejha minn Alzheimer Europe lill-Kummissjoni tal-UE u l-gvernijiet nazzjonali biex jappoġġjaw kampanji ta' sensibilizzazzjoni tal-pubbliku generali, firxa wiesgħa ta' partijiet interessati fuq bażi lokali, reġjonali u nazzjonali, inklużi l-mezzi tax-xandir, sabiex jitjieb l-għarfien tas-sintomi tad-dimensjoni u biex titnaqqas l-istigma (10).

6. Għarfien aħjar tal-kundizzjonijiet tad-dimensjoni – il-koordinazzjoni tar-riċerka

6.1 Il-KESE jirrikonoxxi l-impenn li sar mill-Kummissjoni hi u tappoġġja r-riċerka permezz tal-Programmi Qafas b'rabta mar-riċerka tal-mohh, il-kawżi u l-istrategiji ta' prevenzjoni għal tixjijih fsahħtu u s-sahħa pubblika.

6.2 Madankollu, il-KESE jenfasizza li hija meħtieġa wkoll riċerka dwar l-effikaċja ta' mudelli varji ta' kura, interventi psikosoċjali u mhux farmaċewtiċi, kif ukoll dwar l-impatt tat-tibdil demografiku, bħad-divorzju/iż-żwieġ mill-ġdid/il-koabitazzjoni, il-migrazzjoni u l-urbanizzazzjoni fuq l-esperjenza tad-dimensjoni u l-kura tad-dimensjoni.

6.3 Ghalkemm saret riċerka sostanzjali ffinanzjata mill-UE dwar it-Teknoloġija tal-Infurmazzjoni u tal-Komunikazzjoni (ICT) u l-kura tad-dimensjoni, jeħtieġ li ssir iktar, u s-sejbiet ewlenin jissuġġerixxu li jekk it-teknoloġija tintuża b'mod etiku u tiġi integrata fi pjani ta' kura tista' tgħin lin-nies bid-dimensjoni sabiex jagħmlu għażliet, u jibqgħu siguri d-dar, u tista' ttejjeb il-kwalità tal-hajja f'kull aspett tagħha.

6.4 Il-KESE jilqa' l-impenn tal-Kummissjoni għal azzjonijiet speċifiċi dwar ir-riċerka fl-ICT fil-Programmi Qafas kif ukoll il-proġetti pilota fuq skala kbira li ġew immedija bejn l-UE u 23 pajjiż Ewropej dwar prodotti u servizzi tal-ICT (11).

6.5 Minhabba li d-dimensjoni qed tiżdied huwa essenzjali li jkun hemm kooperazzjoni bejn l-istituzzjonijiet ta' riċerka u l-korpi ta' finanzjament fl-Istati Membri. Il-KESE jilqa' l-approċċ ta' Programmar Kongunt, fuq bażi volontarja, sabiex ikun żgurat li l-fondi disponibbli fl-Istati Membri u mill-programmi tal-UE jin-tużaw bl-aħjar mod possibbli.

(7) ĠU C 24, 31.1.2006, p. 63. (mhux disponibbli bil-Malti).

(8) ĠU C 318, 23.12.2009, p. 10.

(9) Dementia Risk Reduction: The evidence. Alzheimer's Australia Paper 13 ta' Settembru 2007.

(10) Id-Dikjarazzjoni tal-Alzheimer Europe f'Parigi dwar il-prijoritajiet politiċi tal-moviment Alzheimer. (2006).

(11) Deċiżjoni Nru 742/2008/KE tal-Parlament Ewropej u tal-Kunsill tad-9 ta' Lulju 2008, COM(2007) 332 finali, ĠU L 201, 30.7.2008, p. 49.

6.6 Il-KESE ghalhekk jemmen li huwa essenzjali li l-Istati Membri jimpenjaw ruhhom ghal din ir-riċerka, l-iffinanzjar tagħha u hidma kollaborattiva.

7. Qsim tal-aqwa Prattika

7.1 Meta wiehed iqis il-htieġa rikonoxxuta ghal iktar riċerka, l-importanza ta' dijanjosi bikrija, il-firxa ta' trattamenti u l-kura tas-saħħa u l-kura soċjali li hemm disponibbli madwar l-Istati Membri, il-metodu miftuħ ta' koordinazzjoni jaqdi rwol kruċjali meta wiehed jikkunsidra l-effikazzja tal-harsien soċjali, l-inkluzjoni soċjali u s-servizzi tal-kura fit-tul disponibbli.

7.2 Il-forniment ta' servizzi ta' kwalità lil dawk li għandhom dimenzja u lil dawk li jiehdu hsiebhom huwa essenzjali. Għal xi Stati Membri din hija parti minn strateġija globali iżda sal-lum żewġ Stati Membri biss ipproduċew strateġija b'mod formali fl-UE, u l-KESE jemmen li l-Kummissjoni, billi testendi l-metodu miftuħ ta' koordinazzjoni għall-qasam tas-saħħa, tista' thegġeg kemm l-iżvilupp ta' strateġiji nazzjonali speċifiċi kif ukoll oqfsa ta' kwalità li jistgħu jipprovdu punti ta' referenza għal Stati Membri oħrajn u għal titjib fil-politika, is-servizzi, it-taħriġ u r-riċerka.

7.3 Il-KESE jilqa' l-impenn favur taħriġ speċjali għall-persunal fil-qasam tas-saħħa u tal-kura u għall-qraba ta' persuni b'dimenzja, bl-approċċ olistiku tiegħu għall-kura. Il-KESE jemmen fl-użu tal-Programm tas-Saħħa tal-UE biex jiġu żviluppanti mudelli ta' kura kkomplementati mill-Istati Membri li jużaw il-Fondi Strutturali Ewropej biex jimplementawhom. Dan huwa importanti b'mod partikulari fid-dawl tan-nuqqas ta' nies imharrġa fil-qasam tal-kura tas-saħħa u l-kura soċjali⁽¹²⁾. It-taħriġ għal titjib fl-għarfien dwar il-marda ta' Alzheimer u d-dimenzja u l-prattika etika għal persunal li qed jagħti kura intensiva u fit-tul, u fil-komunità, huma essenzjali.

7.4 Il-KESE jagġoġġja l-qsim tal-prattika tajba fl-oqsma identifikati ta' prevenzjoni, u servizzi li jtejbju l-kwalità tal-hajja għal dawk bil-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn.

7.5 Il-KESE jappoġġja bil-qawwa l-ghoti tas-setgħa lill-assocjazzjonijiet nazzjonali, Ewropej u internazzjonali tal-Alzheimer u organizzazzjonijiet rilevanti oħrajn tal-pazjenti. Dawn l-organizzazzjonijiet jipprovdu firxa ta' servizzi lil dawk bid-dimenzja u lil dawk li jiehdu hsiebhom, u jaqdu rwol importanti fil-prevenzjoni tal-eskluzjoni soċjali u d-diskriminazzjoni u fil-promozzjoni tad-drittijiet tal-individwi bid-dimenzja.

7.6 Dawn l-organizzazzjonijiet jipprovdu informazzjoni siewja⁽¹³⁾ li tista' tinfluwenza u tinforma r-riċerka, il-politika u l-prattika u tagħti lehen lil dawk bid-dimenzja u lil dawk li jiehdu

hsiebhom. Il-KESE jixtieq jagħti l-appoġġ u l-influwenza tiegħu permezz tal-parteciċipazzjoni tiegħu f'hidma kooperattiva ma' firxa ta' organizzazzjonijiet madwar l-Istati Membri u fil-kamp internazzjonali.

7.7 Il-KESE jappoġġja s-sejha tal-Alzheimer Europe lill-gvernijiet nazzjonali biex jirrikonoxxu l-kontribut importanti li jsir mill-assocjazzjonijiet tal-Alzheimer u biex dawn jiġu ffinanzjati sabiex jiġi appoġġjat l-ghadd li huwa mistenni jikber ta' nies li huma affettwati mill-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn fil-kuntest tas-solidarjetà pan-Ewropea.

8. L-iżgurar li jitharsu d-drittijiet tan-nies bid-dimenzja

8.1 "L-ewwel u qabel kollox, il-persuni bid-dimenzja huma hbieb, qraba, ġirien u membri bħalna tas-soċjetà. Il-fatt li għandhom kundizzjoni medika speċifika huwa sekondarju.⁽¹⁴⁾" Il-KESE jhares id-dritt tal-individwi bil-marda ta' Alzheimer u dimenzji oħrajn li jiġu ttrattati b'dinjità u li jgawdu mid-dritt tal-awtodeterminazzjoni.

8.2 L-impatt tad-dijanjosi u tat-telfien progressiv tal-kapaċità fuq l-individwi u dawk li jiehdu hsieb il-morda jista' johloq iżolament soċjali u effetti negattivi, li jaffettwaw is-saħħa u l-benesseri tal-persuni kkonċernati. Il-KESE jsejjaħ lill-Kummissjoni u lill-gvernijiet nazzjonali biex jinformaw u jedukaw lis-soċjetà biex tiġi eliminata l-istigma marbuta mad-dimenzja.

8.3 Il-KESE jinsisti li d-drittijiet ta' dawk il-persuni bid-dimenzja jitharsu fil-kuntest tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, li ssahhet iktar bid-drittijiet tal-persuni b'dizabilitajiet u d-drittijiet tal-pazjenti⁽¹⁵⁾. Għandha tingħata informazzjoni kemm dwar il-kundizzjoni kif ukoll dwar is-servizzi disponibbli, u dawk l-individwi u dawk li jiehdu hsiebhom għandhom jiġu involuti fid-deċizjonijiet li jsiru dwarhom.

8.4 Il-KESE jappoġġja lill-Kummissjoni biex tinfluwenza t-tmexxija politika fl-UE fir-rigward tar-rikonoxximent tad-drittijiet tal-anzjani inkapaċitati sabiex id-drittijiet tagħhom ikunu jistgħu jitharsu u ma jbatux minn abbandun u abbuż⁽¹⁶⁾.

9. It-twaqqif ta' Network Ewropew

9.1 Il-KESE jqis li t-twaqqif ta' Network Ewropew, permezz tal-Programm tas-Saħħa huwa importanti hafna. Dan għandu johloq opportunitajiet biex isir skambju ta' Prattika tajba; jikkontribwixxi għall-iżvilupp ta' standards u approċċi konsistenti⁽¹⁷⁾ b'rabta ma' anzjani vulnerabbli madwar l-Istati Membri u johloq l-opportunità biex jiġu żviluppanti prinċipji u definizzjonijiet komuni dwar id-drittijiet tan-nies bil-marda ta' Alzheimer u d-dimenzja.

⁽¹²⁾ ĠU C 317, 23.12.2009, p. 105.

⁽¹³⁾ Il-Kollaborazzjoni Ewropea dwar id-Dimenzja (EuroCoDe) teżisti biex tipproduċi indikaturi kunsenswali u biex twettaq stħarriġ kongunt.

⁽¹⁴⁾ Alzheimer Europe Year Book 2008.

⁽¹⁵⁾ ĠU C 10, 15.1.2008, p. 67.

⁽¹⁶⁾ ĠU C 44, 16.2.2008, p. 109.

⁽¹⁷⁾ ĠU C 204, 9.8.2008, p. 103.

9.2 Barra minn hekk, Network Ewropew jista' jikkontribwixxi għal:

- edukazzjoni mtejba għal grupp usa' ta' persunal tas-saħħa u tal-kura soċjali b'rabta mad-dimensja u kif dawk affettwati u min jiehu hsiebhom jistgħu jiġu appoġġjati;
- edukazzjoni mtejba dwar id-dimensja sabiex titnaqqas l-istigma u tithegġeg id-dijanjsi bikrija;
- koordinazzjoni mtejba bejn il-professjonisti li jahdmu man-nies bid-dimensja u dawk li jieħdu hsiebhom sabiex il-htigijiet individwali tagħhom ikunu jistgħu jiġu ssodisfati ⁽¹⁸⁾;

madwar l-Istati Membri.

Brussell, 16 ta' Diċembru 2009.

Il-President
tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew
Mario SEPI

9.3 In-Netwerk jista' jinkludi hidma mal-gvernijiet nazzjonali dwar l-iżvilupp ta' dikjarazzjonijiet bil-quddiem għal individwu waqt li jkun għadu kapaċi jagħti l-kunsens tiegħu, fejn jitqiesu t-trattament mediku, il-kura, l-appoġġ, kwistjonijiet finanzjarji u legali u l-potenzjal biex tinhatar bil-quddiem persuna affidabbli li tista' titkellem f'ismu.

9.4 Il-KESE jhegġeg kollaborazzjoni mill-qrib bejn in-Netwerk u Alzheimer's Europe sabiex jiġi żgurat il-forniment ta' informazzjoni tajba u konsistenti dwar id-dimensja li hija ta' importanza vitali sabiex titnaqqas l-istigma, sabiex in-nies jithegġu jfittxu parir mediku u jiżviluppaw għarfien dwar is-servizzi u l-appoġġ li huma disponibbli għalihom, kif ukoll sabiex jiġu promossi d-drittijiet ta' individwi biex b'hekk jinżammu d-dinjità u l-awtodeterminazzjoni tagħhom.

⁽¹⁸⁾ Evalwazzjoni ta' bazi tal-forniment attwali ta' informazzjoni lin-nies bid-dimensja u lil dawk li jieħdu hsiebhom; Alison Bowes Titjib fil-Kwalità tal-NHS l-Iskozja u ċ-Ċentru tal-Iżvilupp tas-Servizzi tad-Dimensja fi Stirling, l-Iskozja.